

MINIMUMSINNTEKT - MYTER OG REALITETER

Desember 2007

I sammenheng med kampanjen for minimumsinntektsordninger ba EAPN John Veit-Wilson om noen kommentarer til de vanligste argumentene mot at slike ordninger bør innføres for å sikre alle et verdig og anstendig liv.

John Veit-Wilson er en internasjonalt kjent ekspert på området, og har arbeidet med sakskomplekset i mange år.

Leserne kan bruke disse argumentene som ledd i sine utforminger av kampanjen. Vi håper synspunktene i denne artikkelen vil virke stimulerende på debatten både i og utenfor nettverket.

John Veit-Wilson er professor i sosiologi ved Universitetet i Newcastle upon Tyne. Han er spesialist på sosialpolitikk, fattigdom og sosial ekskludering. Han var en av grunnleggerne av den britiske aksjonsgruppen mot barnefattigdom i 1965, og har forsket og vært aktivt engasjert i utviklingen av forståelsen og målemetodene for adekvate minsteinntektsordninger siden den gang.

Boken "*Setting Adequacy Standards: how governments define minimum income*" og andre av hans publikasjoner er lagt ut på hjemmesiden hans:

<http://www.staff.ncl.ac.uk/j.veit-wilson/>

Minsteinntektsordninger er sosialhjelp som er ment å være en siste utvei. Mange europeiske og internasjonale erklæringer, konvensjoner og traktater har proklamert retten til inntekt som respekterer menneskeverdet og muliggjør deltagelse i samfunnet de lever i, som en menneskerett. Alle borgere i EU har rett til minimumsinntekt i henhold til de standarder som fastsettes i de følgende erklæringer.

Innledning

FN: Menneskerettserklæringen av 1948 som ble fornyet på verdenskonferansen for menneskerettigheter i 1993 og den Internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter fra 1966: § 25. Alle har rett til en levestandard når det gjelder mat, klær, bolig og helsevern som er tilstrekkelig til å sikre vedkommende og hans families helse og velvære...

EU-rådets anbefaling av 24.juni 1992 om felles kriterier for tilstrekkelige ressurser og sosiale stønader i sosiale sikringsystemer (også kjent som minimumsinntektsanbefalingen, 92/441/EEC):

...(2) **I det respekt for menneskeverdet er en av de grunnleggende rettigheter** som danner basis for fellesskapenes lovgivning, som det slås fast i forarbeidet til fellesskapstraktaten...(6) ... i det de minst privilegertes **rett** til tilstrekkelige, stabile og pålitelige midler derfor anerkjennes ...anbefaler man herved medlemsstatene A) å anerkjenne individets **grunnleggende rett til tilstrekkelige** midler og sosiale ytelser til at han kan leve i pakt med menneskelig verdighet som et ledd i en omfattende og vedvarende kamp mot sosial ekskludering...B) ... i henhold til følgende allmenne prinsipper: 3. **enhver som ikke selv eller gjennom sin husstand har adgang til tilstrekkelige ressurser skal ha rett til...**

EUs Charter om grunnleggende rettigheter - Artikkel II-94(3). I den hensikt å bekjempe fattigdom og sosial ekskludering anerkjenner og respekterer unionen **retten til sosialhjelp og hjelp til å finne husvære** slik at **alle som mangler tilstrekkelige midler sikres en anstendig tilværelse** i henhold til de regler som er nedfelt i EUs lovverk og i nasjonal lov og sedvane.

Herværende dokument gir eksempler på noen av de spørsmålene og argumentene som fremsettes av dem som frykter at minimumsinntektsordninger vil fjerne insentivene for å jobbe og at det å betale adekvate lønninger vil være ulønnsomt for næringslivet og ødeleggende for den nasjonale økonomi. Svar på grunnlag av sunn fornuft og pålitelige nasjonale og internasjonale kilder som viser at det er mulig å innføre minsteinntekt uten at dette får negative konsekvenser, fremlegges. Det vises også hvordan implementeringen av slike ordninger vil redusere de enorme kostnadene som fattigdom påfører ikke bare de som er direkte berørt, men også hele samfunnet.

1. Minimumsinntektsordninger vil redusere insentivene til å arbeide ved å minske forskjellene på sosial velferdsgoder og minstelønn. Dette vil oppmuntre til dovenskap og føre til økt arbeidsledighet.

Ideen om at folk velger mellom arbeid og velferdsgoder på grunnlag av snevre økonomiske kalkyler er ganske enkelt en økonomisk teori som ikke er fundert på fakta fra den virkelige verden. Derimot viser forskning at de fleste som er i stand til å jobbe, ønsker å gjøre det og at de forsøker å finne arbeid som er godt nok betalt til å bringe dem og deres familier ut av fattigdommen. Det finnes mange former for arbeid som samfunnet trenger for å fungere som i dag ikke er lønnet, for eksempel mange former for omsorgsarbeid. Mange mennesker som ikke får innpass på arbeidsmarkedet på grunn av for høy eller lav alder, funksjonshemning, familiesituasjon etc. trenger også en adekvat minimumsinntekt.

Regjeringer som sikter mot et inkluderende samfunn må sikre at inntektene til individer og familier, både de som er i arbeid og de som står utenfor arbeidslivet, er tilstrekkelige til at alle inkluderes og respekteres. Når samfunnet ikke makter å sørge for inntektssikring, så ødelegger det ikke bare de fattige og deres barn og andre som er avhengige av dem, men samfunnet selv påføres store kostnader på lang sikt, slik som dårlig helse og manglende arbeidsevne hos store deler av befolkningen. I den virkelige verden utgjør fattigdom og dens virkninger et hinder som gjør det enda vanskeligere for folk å finne eller å holde på en jobb. I motsetning til denne onde sirkelen, vil

minsteinntekt på et anstendig nivå ha positive virkninger fordi mottakerne da får den trygghet de trenger for å overvinne barrierene.

2. Høyner man nivået på minsteytelsene vil vi få en økning av trygdemisbruket og stønadssystemet blir uhåndterlig.

De fleste feilutbetalingene på sosialkontorene skyldes feilberegninger snarere enn svindel. (Dette er dokumentert av den britiske riksrevisjonen). Mange av disse feilene begås av de ansatte fordi systemet er så komplisert at selv ikke sosialarbeiderne er i stand til å foreta korrekte beregninger. Det er faktisk slik at klientene får for lite utbetalt oftere enn det motsatte. På grunn av den tungvinte administrasjonen av ytelsene, så vel som mangelfull informasjon og rådgivning og den stigmatisering som er forbundet med ytelsene som kun er beregnet på de fattige, er det mange som ikke får det de har krav på. Eller de avstår helt fra å søke. Mottakerne vet ofte heller ikke hvilken informasjon som er relevant i sakene deres, og mange av feilbetalingene skjer i god tro og ikke som et resultat av uheldighet.

Det som eventuelt frister noen til å fremsette uberettigede krav om sosialhjelp er at mottakerne har for lite penger til å kunne leve et verdig liv. Mange av sosialsystemene som finnes i dag har for få ansatte til at de kan administreres på skikkelig vis i forhold til målene som er satt opp. Høyere satser, forenklet regelverk og flere ansatte ville gi bedre bruk av ressursene og mer effektiv oppfyllelse av målene.

3. Hvis satsene for minimumsinntekt økes, vil arbeidstakerne kreve at minstelønnen også settes høyere, noe som mange bedrifter ikke har råd til. For å være konkurransedyktige, må vi slanke velferdsstaten.

Nok en gang serveres vi et argument fundert på overforenklet økonomisk teori. Fakta viser at et høyt minstelønnsnivå er forenlig med rask vekst og stabil økonomi, og med bedre velferd og mindre ulikheter. Arbeidstakerne bør alltid betales anstendige lønninger. Hovedsakelig fordi det er en menneskerett å få skikkelig lønn, men også fordi det er lønnsarbeid tilgjengelig for de som er i stand til å arbeide, tilsier prinsippet om sosial rettferdighet at belønningen for å delta i arbeidslivet aldri skal være lavere enn at ansatte og de som er avhengig av deres lønn, skal kunne leve et anstendig liv.

Hvorfor skal de arbeiderne som tjener minst måtte bære hele byrden med å opprettholde økonomien for hele samfunnet? Hvis det at lønningene økes til et anstendig nivå får negative økonomiske konsekvenser, bør kostnadene for arbeid som kommer samfunnet til gode betales av dem som har størst ressurser, ikke av dem som har minst. Hvis noen bedrifter virkelig ikke har råd til å betale anstendige lønninger, så er det jo rett og rimelig at de som tjener best skal bidra (gjennom skatt på inntekt og utbytte) til velferdsstaten slik at regjeringen blir i stand til å bistå barn og mødre, og å betale for utdanning og helsetjenester og andre velferdsgoder slik at levestandarden til de fattigste husstandene holdes over fattigdomsgrensen og det nivået som er nødvendig for at alle skal være inkludert i samfunnslivet.

4. Det er ikke praktisk gjennomførbart å øke minstelønnen i en globalisert verden der økonomien i medlemsstatene må konkurrere med land der mange arbeidere kun tjener noen få euro i måneden. Høyere minstelønnsatser vil føre til økonomisk tilbakegang og utflagging av bedrifter.

Det som kan være gode penger i Asia er luse lønn i EU. Disse lønningene er ikke sammenlignbare fordi europeiske arbeidere lever her, og ikke der. En stor del av de dårligst betalte jobbene i EU kan ikke flyttes til andre land siden de hører hjemme i landbrukssektoren, næringsmiddelindustrien og i tjenestesektoren. De som konsumerer disse varene og tjenestene må betale riktige priser som tar høyde for anstendige lønns- og arbeidsforhold.

Spørsmålet om økonomisk konkurranseevne er komplisert. Det er ikke bare et spørsmål om å sammenligne lønnsnivåer målt i penger. Mange av sammenligningene som blir gjort fra næringslivshold bygger ikke på kostnader til anstendige lønn og andre produksjonsfaktorer, men på kompliserte og kunstige priskalkyler for de varer og tjenester de handler med. Disse priskalkylerne gjøres for å holde lønningene i produksjonslandet nede (for eks. lønningene i landbruket) og for å redusere skattene som handelsbedrifter betaler for på den måten å øke profitten. Kunstige priskalkyler kan ikke brukes som grunnlag for å hevde at lønningene i EU er for høye. I en globalisert økonomi må standardene høynes, og ikke senkes. Standardene for lønn og arbeidsforhold i EU bør snarere være et forbilde på god praksis som andre land burde etterstrebe.

5. Økning av minimumsinntektssatsene til et nivå som gir muligheter for et liv i verdighet er rent tankespinn. Sannheten er at regjeringene i EU-landene ikke har råd til et slikt løft siden offentlige budsjetter allerede er i ubalanse og sårbare for nye krav fra pensjonsordningene.

Det finnes ingen bevis for at staten ikke har råd til anstendige minsteinntektssatser, så lenge de budsjetterer med nødvendige skattebidrag fra de med høyest inntekt og fra overskuddsbedrifter. Regjeringene har en forpliktelse til å sikre *alle* tilstrekkelige midler til at de inkluderes i samfunnet, enten de rike vil ta seg råd til å bidra eller ei. Spørsmålet er i hvis interesse regjeringene setter opp sine budsjetter - hele befolkningen eller bare de rike? Internasjonale fakta viser at det ikke er de sosiale kostnadene som bringer budsjettene i ubalanse. Kostnadene til dyre pensjonsordninger som i all hovedsak kommer de velstående til gode må ikke brukes som en unnskyldning for å holde de dårligst betalte arbeiderne nede i fattigdom.

6. Barn bør ha et oppvekstmiljø der folk arbeider. Hvilket eksempel er det for dem å se sine foreldre leve komfortable liv uten å gjøre noen forsøk på å bidra til samfunnet?

Enig, barn bør absolutt ha gode forbilder, vokse opp med mennesker som jobber. Men alt arbeid er ikke lønnsarbeid. Samfunnet må også anerkjenne verdien av det ubetalte omsorgsarbeidet som består i å oppfostre barn. Disse er jo neste generasjon arbeidere. Også de eldre, de som har gjort sin innsats i arbeidslivet trenger omsorg. Det beste eksemplet vi kan gi barna er at de får oppleve at alle i samfunnet yter sine bidrag, etter sin evne. Dette er imidlertid vanskelig i et samfunn som ikke garanterer alle arbeidsvillige voksne en jobb med en lønn man kan leve av. Et samfunn som synes å idolisere de som vinner mest mulig penger på gambling, eller som arver store formuer uten å måtte arbeide for pengene. Hva slags eksempler er det moderne vestlige samfunn som dyrker kjendiser og rikfolk som demonstrativt viser frem sin rikdom og lever komfortabelt uten å bidra til samfunnet med skikkelig arbeid eller engang betaler skatt av sine formuer, slik som fattige barns foreldre er nødt til å gjøre? Så lenge vi godtar et slikt samfunn, må vi unngå å straffe barna ved å dytte dem ned i

fattigdom fordi deres foreldre aldri har blitt tilbudt en skikkelig og trygg jobb, noe som er deres menneskerett.

7. Høye minimumsinntekter som betales uten noen form for tidsbegrensning vil oppmuntre til trygdeavhengighet hos mottakerne. Disse vil miste sin evne til å styre sine egne midler og vil ikke lenger forsøke å tjene til livets opphold så lenge de kan være sikre på å få sin del av velferdsgodene.

Det finnes intet faktisk grunnlag for å påstå at sosialhjelp fører til avhengighet og hjelpeløshet. Den beste og mest rettferdige prøven på en persons arbeidsvilje, er å tilby ham eller henne en stilling med anstendig lønn og gode arbeidsforhold. Å tidsavgrense sosialhjelpen slik det har vært forsøkt i USA har ført til en formidabel økning av fattigdommen blant barnefamilier, siden barnas behov varer lenger enn de periodene man kan få stønad. Regjeringer som ønsker å få folk ut i arbeid må sørge for at det er nok jobber som er ordentlig betalt og trygge og som krever de ferdigheter og den kunnskap folk er i besittelse av. Forholdene må videre legges til rette med tilbud om opplæring og barnepass for dem som trenger det. Det er ondskapsfullt å straffe arbeidsledige og deres barn og familier ved å kutte stønadsutbetalingene så lenge det ikke finnes passende arbeid med skikkelige lønnsforhold.

Alle i samfunnet er avhengige av hverandre, gjensidig avhengighet er grunnlaget for alt sosialt liv. Over alt og til alle tider. De rike og velbemidlede er avhengige av at det finnes fattige som gjør drittjobbene for dem. Det er et tegn på kunnskapsløshet å hevde at bare sosialklienter er "avhengige" når alle fra bunnen til toppen av samfunnshierarkiet er avhengig av goder som finansieres via skattlegging. De rike som ikke betaler skatt er til og med mer avhengige av resten av samfunnet enn dem som betaler sine skatter og avgifter. I noen av landene i EU betaler de laveste inntektsgruppene relativt sett mer i skatt og avgifter enn de høyeste inntektsgruppene, så de velståendes komfortable luksusliv er avhengig av de fattiges skattepenger.

8. Å øke nivået på minimumsinntektene vil ødelegge familieansvar og solidariteten i nærmiljøene og på den måten fremmes et individualist samfunn.

Det finnes overhodet ingen faktiske bevis --- fra noe sted eller noen tid, for at tilstrekkelige inntekter for husstandene skulle underminere ansvaret som familier og lokalsamfunn føler for hverandre. Lang mindre at dette skulle føre til mer individualisme. Hvis det var et snev av sannhet i disse påstandene, ville alle de industrialiserte samfunnene i vesten ha kollapset for lenge siden. Flertallet av befolkningen i disse landene har jo allerede og har lenge hatt nettopp en tilstrekkelig inntekt. Uttalelsen er i seg selv basert på en individualistisk filosofi som frykter et inkluderende samfunn der solidariteten sikrer at ingen familier lever uten de ressurser som er nødvendige for å delta i samfunnet for fullt.

9. Å gi folk tilbud om høyere minimumsinntekt er ydmykende; det antyder en mangel på tillit til deres evne til å ta ansvar for egne liv og å opptre på selvstendig grunnlag. I alle tilfelle handler fattigdom ikke bare om penger, og adekvate inntekter løser ikke fattigdomsproblemene, de bare skjuler dem.

Ingen kan ta ansvar for sine liv dersom de mangler de nødvendige midler til å handle som frie og selvstendige personer. Fattigdom betyr å ikke ha de ressursene som kreves for delta fullt ut i samfunnet og bli respektert av det. I moderne markedsdominerte forbrukersamfunn er penger den viktigste ressursen for alle som ønsker å fremstå som selvstendige og å bli akseptert i de situasjoner som er av betydning. Det er dypt nedverdiggende for fattige å bli fortalt hvordan man skal leve et verdig liv av folk som selv har nok av midler og som ikke skjønner noe av problemet.

Fattigdomsproblemet er ikke skjult når alle har nok penger til å ikke være fattige --- problemet er vekk. Andre menneskelige problemer som alle på samfunnsstigen kan komme til å oppleve forsvinner selvsagt ikke om fattigdommen fjernes, men for de sistnevnte problemene finnes andre løsninger.

10. Folk bruker ikke penger de får fra staten på samme måte som penger de selv har tjent gjennom hardt arbeid. Mennesker som lever på trygd sløser ofte bort pengene, for eksempel ved å kjøpe dyre presanger til barna sine. Høyere velferdsytelser vil ikke nødvendigvis bli brukt til noe fornuftig.

I et moderne gjennomkommersielt og markedsdemokratisk samfunn "er friheten til å bruke penger en del av frihetens vesen" (William Beveridge, 1942). Ingen, hverken fattig eller rik, liker å bli fortalt hvordan de skal bruke pengene sine, og alle foreldre ønsker å gjøre det beste for sine barn, til og med når dette innebærer å ofre sitt eget velvære for å gi barna fine presanger slik barn fra velstående familier får. Det som er fornuftig bruk av pengene for en person trenger ikke være det for en annen, men folk med penger som kan tillate seg å kjøpe både nødvendighetsartikler og luksusgjenstander, bør aldri dadle de som ikke har nok, men som likevel velger å bringe litt lys inn i egen og ikke minst barnas tilværelse ved å prioritere midlene annerledes. Det er like sant som i dag som da pioneren innenfor fattigdomsforskning Benjamin Seebohm Rowntree skrev i 1923, at de som klandrer fattigfolk for sløsing "ikke ville likt at deres egen husholdning ble underkastet et like jernhardt regime som den sparsommeligheten de anbefaler andre".